

DIALOG ȘI SOLIDARITATE ÎNTRE MINORITĂȚI. STUDIU DE CAZ: ZIARUL „L'ECHO DANUBIEN”

Aris Alexandru Zisopol*

Abstract: *The aim of the following article is to highlight the relationships between the Greek and the Jewish minorities of Romania during the last decades of the 19th Century as reflected in a French language weekly published in the town of Galați. The precise moment in time is 1865-1867 when the Jewish problem went through in a very delicate moment as the Romanian State was in a full process of consolidation which went hand in hand with the strengthening of national feelings and hostility against the minorities.*

Keywords: Jewish problem, consolidation of national consciousness, solidarity among ethnic minorities.

Pentru a surprinde cât mai fidel mecanismul identității sociale și al integrării de grup în comunitățile grecești din România ne-am concentrat într-o măsură destul de mare în direcția scrutării presei locale de limbă greacă din România sau a presei naționale asupra etnicilor eleni. Publicația „L’Echo Danubien” reprezintă o excepție, acesta fiind un ziar de limbă franceză care se situa printre cele mai relevante publicații ale orașului Galați.

Considerat un tradițional jurnal hebdomadar care se autodefineste în antetul primei sale pagini ca fiind dedicat știrilor despre comerț, agricultură, industrie, artă și literatură, ziarul, publicat în mod semnificativ în limba franceză, viza un public larg, înțelegând și reprezentanți ai altor comunități etnice decât cea greacă, precum și ai puterilor garante ale României la acea dată. A fost una dintre primele și cele mai elaborate publicații dedicate societății gălățene.

În depozitele Bibliotecii Academiei Române se găsesc două exemplare publicate (sic !) în orașe și la date diferite, respectiv, la Galați, 21/2 noiembrie 1865 și la București, 27 octombrie/8 noiembrie 1867, fiecare cu caracteristici distincte¹ ce țin de formă și mai ales de conținut. Din punct de vedere al prezentării, diferă fontul utilizat,

* Doctorand SCOSAAR – Școala Doctorală de Istorie și Arheologie, Institutul de Studii Sud Est Europene; e-mail: ariszisopol@gmail.com

¹ Biblioteca Academiei Române, Publicațiile Periodice Românești tom. I (1820–1906), fondul *L’Echo Danubien*, cota P IV 43559.

„Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu». Series Historica”, tom LXIII, 2024, Supliment nr. 1, p. 161-167.

ornamentele aplicate pentru segmentarea structurii totale a paginii, modul de expunere al anunțurilor publicitare etc.

Din punctul de vedere al conținutului diferă subiectele, limbile străine utilizate și, în mod clar, stilul.

Am selectat pentru cele ce urmează două episoade ce țin, primul, de istoria unei integrări sociale a unui membru al comunității grecești, iar cel de-al doilea, de ceea ce ni s-a părut semnificativ în legătură cu relațiile dintre comunitatea greacă și cea israelită.

Numărul apărut la Galați cuprinde câteva pagini de supliment dedicat unei dispute dintre suburbia Iașului, Tătărași, și primărie, proces ce l-a implicat pe doctorul în medicină Tahmintis. Conform articolului, o sută cincisprezece cetățeni ai cartierului au transmis ministrului de interne mai multe petiții prin care își manifestau indignarea față de indiferența de care a dat dovadă primarul Iașului prin amânarea convocării Consiliului Comunal. Insistențele locuitorilor au condus în cele din urmă la organizarea unei ședințe, în data de 23 iunie, în care s-a decis în unanimitate ca postul de medic să fie ocupat de doctorul Tahmintis. Ca răspuns la decizie, primarul a refuzat numirea acestuia și, prin urmare, s-a ajuns ca speța să fie transmisă prin mai multe căi (telegrama nr. 988 din 30 iunie și cererea numită suplică² din 6 iulie) Ministerului de Interne, în ideea de a se reglementa situația cât mai rapid. Pe lângă relatarea în sine a cauzei, suplimentul conține și documentele oficiale invocate în text, dovedind pe această cale cititorilor că „L'Echo Danubien” este mai mult decât un simplu organ de informare, el reprezentând în fapt o voce a cetățenilor.

Aflăm în continuare că unele persoane cu notorietate în Iași s-au alăturat demersului celor o sută cincisprezece, de numire a doctorului pe postul vacant al suburbiei Tătărași. Era vorba despre George Ulinescu (apare menționat ca profesor de desen și caligrafie în „Monitorul Oficial” din 2/14 septembrie 1881³) și N. Catagi, cei doi fiind arestați de către prefectul de poliție N. Canta. Drept urmare, un

² Conform DEX: suplică = arhaism regional pentru: cerere, jalbă, petiție, plângere, reclamație;

³ Numit prin decizie ministerială a Ministrului de Stat al Departamentului Cultelor și Instrucțiunii Publice, în urma unui concurs organizat în cadrul școlii de „bele arte” din Iași, ca profesor provizoriu al catedrei de desen și caligrafie de la gimnaziul real din Tecuciu, „Monitorul Oficial al României”, nr. 122, 2/14 septembrie 1881, p. 3687.

oficial al Consulatului Elen s-a deplasat la locul de arest pentru a lămuri cauzele acestei acțiuni de forță.

Ancheta finală a dovedit nevinovăția celor acuzați, confirmând pe această cale acțiunea de calomnie a sub-protoiereului G. Folescu. Autorul articolului aduce acuze medicilor aflați „sub protecția unor oameni puternici”, deoarece au contribuit la defăimarea doctorului prin actele lor de convingere a preotului menționat anterior să intenteze acest proces. În finalul articolului este reliefat statutul actualizat al litigiului și faptul că din data de 12 aprilie 1865, când cetățenii suburbiei au înaintat inițial cererea de numire pe post a doctorului Tahmintis, trecuseră șase luni, fără ca problema să își afle o soluție.

În același timp, printre noutățile transmise publicului erau vizate și evenimente pe plan național sau internațional cu impact considerabil asupra societății locale, recte, cazul unui anume „incendiu din Constantinopol” din cauza căruia ar fi crescut prețul lemnului.

Primul exemplar al publicației, cel de la Galați, include la început ofertele și mijloacele prin care se puteau achiziționa abonamentele, dar și reclame, al căror scop era acela de a evidenția calitatea periodicului și a informațiilor transmise de acesta. Astfel, aflăm că prețul era calculat în funcție de două perioade temporale: șase luni pentru suma de un galben și doisprezece luni pentru suma de doi galbeni, dar sunt afișate și tarifele pentru rubricile publicitare: anunțuri, inserțiuni și reclame pentru un leu jumate.

Pentru încheierea unui abonament la „L’Echo Danubien” existau mai multe locații, atât pe plan local, cât și internațional: „Administrația Oțelu de Francia” (Galați), la „Domnu D.D. Grădinar” și Comp. (Brăila) și la toate birourile poștale din țară și din străinătate.

Sunt expuse informații oficiale despre „Mișcarea pe Fluviu”, în conformitate cu raportul Comisiei Europene a Dunării, din care reiese faptul că o pondere foarte mare a ambarcațiunilor ce tranzitau porturile Sulina, Galați sau Brăila, aveau căpitani eleni. Astfel, dintr-un total de șaptezeci de ambarcațiuni care au andocat în perioada 13-15 octombrie 1865, în cel puțin unul dintre cele trei porturi dunărene, treizeci și opt au avut căpitani greci (un procent de 54% din navele înregistrate în acea perioadă).

Interesant este faptul că, deși Regatul Elen fusese fondat de mai mult de trei decenii, mulți dintre cei menționați în acest articol încă

mai navigau sub drapel străin: nouă din Imperiul Otoman, douăzeci și trei din Regatul Elen, trei din Imperiul Rus și trei din România.

Interesante sunt și orarele de transport maritim pe rute internaționale precum:

- 16 octombrie 1865:

- „În jos” de la Budapesta la Orșova, Galați și Constantinopol (cu schimbarea bărcii la Orșova) – miercuri, de la șapte dimineața/ Orșova la Galați și Constantinopol – sâmbătă;

- „În sus” de la Galați la Orșova, Semlin și Budapesta – marți dimineața/ de la Constantinopol la Galați, Orșova, Semlin și Budapesta, joi la ora trei după amiază;

- „Acceleratul” între Budapesta, Baziaș, Giurgiu, Brăila, Galați, Odessa și Constantinopol – de două ori pe săptămână;

- 30 octombrie 1865:

- „În jos” din Budapesta, de luni la șapte/ din Constantinopol, de vineri dimineața/ din Galați, de joi dimineața (se unește cu o ambarcațiune rusească de la Odessa)/ din Constantinopol, marți dimineața/ din Galați, luni dimineața;

- 3 noiembrie 1865:

- „În sus” din Galați, vineri dimineața/ din Constantinopol, de joi la trei după amiază/ din Galați, de marți dimineața înainte de ora zece (din Odessa de luni)/ pe 7 noiembrie din Constantinopol, de luni la ora trei după amiază.

În ceea ce privește al doilea exemplar tipărit la București în anul 1867, acesta a făcut parte din procesul de reinițiere a publicației, deoarece în anul 1866 a fuzionat cu ziarul „Moș Ion” și împreună au dat naștere, la Brăila, publicației „Presa Română”⁴.

La o primă vedere se poate observa că fontul utilizat, prețurile abonamentelor și ale anunțurilor publicitare au suferit schimbări și că numărul mare al subiectelor abordate a scăzut considerabil, fiind menționate doar politica și comerțul.

În lista lungă și deosebit de relevantă de reclame se disting cu ușurință mai multe afaceri întreprinse atât de etnici evrei, cât și de greci precum:

⁴ Publicațiile Periodice Românești – PPR Tom. I. (1820-1906): https://biblacad.ro/bnr/pprpag.php?lit=e&&vidT=1&&cod=PPR%20Tom.%20I.&&perioada=18201906&&idpub=01_1175a&&titlu=L%27Echo%20danubien&&val=1&&loc=Gala%C5%A3i&&nr=1&&page=0&&limit=20, accesat în 29 aprilie 2023;

- Librăriile domnilor Danielopulo și Socecu – amintite pentru vânzarea unei broșuri intitulată „Actuala organizațiune comunale” de Ion C. Lerescu⁵;

- Hotelul d’Orient în Tecuci a domnului Petrachi Anastasiu (în reclamă sunt promovate condițiile de cazare și de masă oferite).

Un articol edificator pentru realitatea socială îl reprezintă comunicarea venită din partea Comitetului Central al Alianței Israelite de la Paris (înființată în 1860), care reclama atitudinea ostilă a autorităților române față de cetățenii evrei care se găseau în situația de a avea proprietățile puse sub sechestru fără o citație în prealabil. Problema este accentuată și prin intervențiile consulatelor mai multor state precum: Austria, Anglia și Franța, în favoarea unor evrei izgoniți, care se aflau sub protectoratul acestora.

Să amintim așadar, chestiunea evreiască se afla într-unul din cele mai delicate momente. Statul român era în plin proces de consolidare, proces dublat în conștiința publică de întărirea sentimentelor naționale. Exista o mare ostilitate față de emigrația evreiască, mereu crescută dinspre teritoriile pierdute de Polonia și Lituania în favoarea Rusiei (care ducea o politică de integrare forțată). În plan extern chestiunea evreiască se bucură de un cadru favorabil, deoarece Chestiunea Orientală era reconsiderată după izbucnirea Războiului Crimeiei⁶.

De curând unită, România se afla după Congresul de la Paris sub supravegherea colectivă a Marilor Puteri. Din punct de vedere legal, dorința sinceră a garanților de a da o soluție democratică și modernă problemei evreiești din România într-un spirit european, se afla în contradicție cu ambiguitatea soluțiilor propuse⁷. Deși articolul 23 al *Tratatului de la Paris* din 1856 prevedea egalitatea absolută între

⁵ Profesor și ziarist, vezi Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, București, 1940, p. 486 *sub voce*. Personalitate suficient de cunoscută în epocă pentru ca două străzi, una din Brăila, cealaltă din Pitești, aflate în județul de origine al autorului, să-i poarte numele.

⁶ Dinu Bălan, «*La question juive*» dans la première partie de l'année 1868. *Une perspective conservatrice: la gazette «Terra»*, „Codrul Cosminului”, 2008, no. 14, p. 23; Lia Brad Chisacof, *Apparently successful: Sir Moses Montefiore's visit to The United Principalities* în vol. *** *Omagiu Georgeta Filtti*, Târgoviște, Edit. Cetatea de Scaun, 2023, p. 161–199.

⁷ Dinu Bălan, *op.cit.*, p. 3.

confesiuni, *Convenția de la Paris*, din august 1858, recunoștea, prin articolul nr. 46 exercitarea drepturilor politice doar de către creștini, prevăzând în mod diplomatic: „că beneficiul acestor drepturi se putea extinde la alte confesiuni prin dispoziții legale”.

Aflăm în articolele ziarului că la data de 7 octombrie, numărul familiilor evreiești aflate în aceeași situație ajunsese la șaptezeci și trei, astfel fiind enumerate mai multe domenii luate în arendă pe care aceștia au fost nevoiți să le părăsească fără drept de apel. Era vorba despre moșii aflate în zona Brăila-Galați dintre care unele ne-a fost imposibil să le identificăm. Era vorba despre localitățile: Șmuți⁸ – din care erau alungate nouă familii, despre Verleți – din care erau alungate trei familii, Krojești⁹ – din care erau alungate opt familii, Kuka¹⁰ – din care erau alungate trei familii, Macsimen¹¹ – din care erau alungate opt familii, Kisk¹² – din care erau alungate patru familii, Serdar – din care era alungată o familie, Cudelen – treisprezece familii, Moscu¹³ – din care erau alungate patru familii, Fortinești – din care erau alungate patru familii, Binassi – o familie, Balen¹⁴ – din care erau alungate patru familii (proprietatea Prințului Cantacuzino), Doikeți – din care erau alungate patru familii (proprietatea domnului Sculi), Griftei – din care erau alungate două familii (proprietatea domnului Codrenu), Placinta¹⁵ – din care erau alungate două familii (proprietatea domnului Ruspoli), Vameșu¹⁶ – o familie (proprietatea domnului Tachi), Mousina¹⁷ – din care erau alungate două familii (proprietatea domnului Christodoriu), Corne – din care era alungată o familie (proprietatea domnului Malaxa), Orlești¹⁸ – din care era alungată o familie (proprietatea doctorului Lafari) și Potitișu – din care era

⁸ Poate Șutești în județul Brăila.

⁹ Probabil Crăiești, comuna Vârlezi, județul Galați.

¹⁰ Comuna Cuca din județul Galați.

¹¹ Probabil Măxineni, cu o primă atestare documentară datând din anul 1554, aflată la confluenta râurilor Buzău și Siret, pe drumul ce lega raiaua Brăilei de ținuturile din nordul României.

¹² Poate Chiscani în partea de nord-est a județului Brăila.

¹³ Sat care aparține azi de orașul Târgu Bujor din județul Galați.

¹⁴ Băleni, în Câmpia Covurluiului, pe malurile pârâului Suhurlui.

¹⁵ Sat aflat în comuna Slobozia–Conache din Județul Galați.

¹⁶ Sat în comuna Siliștea din județul Brăila.

¹⁷ Poate Mișina, comuna Brădetu, Județul Vrancea.

¹⁸ Nu credem că este comuna cu același nume din județul Vâlcea.

alungată o familie (proprietatea domnului Rosetti). La data de 11 octombrie sunt menționați o sută doi părinți și două sute optzeci și cinci de copii alungați fără urmă de remușcare.

Această listă sintetizează o tristă realitate socială, așa cum arătam și mai sus, cea a unei adevărate xenofobii manifestate atât de populație, cât și de autoritățile române la adresa minorității evreiești, atitudine întărită după unele opinii odată cu obținerea recunoașterii iudaismului ca religie oficială pe teritoriile Imperiului Austro-Ungar¹⁹, din care făcea parte și Transilvania. Românii, reprezentând populația majoritară din această provincie, luptau încă pentru recunoaștere ca minoritate, de aceea reglementările Vienei au condus, subliniem, după unele opinii, din firească solidaritate cu românii din Ardeal, la acțiunile represive din România.

Implicarea cetățenilor de origine greacă în acest context întărește teoria integrării sociale, conform căreia aceștia își arătau solidaritatea cu membri ai altor comunități de emigranți.

Deși am avut la dispoziție doar două numere ale publicației „L'Echo Danubien”, relevanța acestora este semnificativă, datorită faptului că se încadrează în contextul unor momente-cheie ale istoriei moderne a României. Această apariție cuprinde ultimul an de domnie a lui Alexandru Ioan Cuza care în chestiunea minorităților avea o politică mai liberală. Prin articolul 26 al legii comunale din Codul civil promulgat la 4/16 decembrie 1865, evreii puteau să obțină în anumite condiții o cetățenie numită parțială, „mica cetățenie”, și puteau accede la drepturi civile și politice.

Numărul din 1867 înseamnă, pe de altă parte, al doilea an de domnie a regelui Carol I care adoptase din 1866 o constituție al cărei articol 7 refuza practic evreilor cetățenia. Nu aceeași era situația comunităților grecești, dar întărirea sentimentelor naționale ale românilor puteau periclita procesul lor de integrare socială și profesională; de aici își are izvorul solidaritatea cu situația evreilor.

Cazul doctorului Tahmintis este, am socotit noi, relevant pentru situația descrisă mai sus și de aceea l-am considerat într-un mod metonimic.

¹⁹ Muzeul Holocaustului din Nordul Transilvaniei: <https://holocaust.transilvania.ro/ro/exhibits/show/evreii-din-transilvania-exp/evreii-din-transilvaniarepere>, accesat la 29 aprilie 2023.